

DEVLETİN PARASAL ALANDAKİ GÜÇ VE YETKİLERİ ÜZERİNE ANAYASAL SINIRLAMALAR(*)

Axel LEIJONHUFVUD(**)

Çev.: Esra SİVEREKLi(***)

1- Mevcut Sorun

Bilindiği gibi birkaç yıl öncesinin fıstık karikatürü Nane şekerı Patty'nin okulda doğru-yanlış sınavı ile uğraşırken içinde bulunduğu durum, onun kötü otoriteye karşı çabalarını ortaya çıkarmıştır. Nane şekerı Patty'nin böylesi bir durumdaki çabaları kendi konuşmalarından şöylece özetlenebilir: "görelim bakalım, birinci tahmini yanlış. Bundan dolayı ikinci tahmini doğru olmalı" "İlk doğrusundan sonra tek bir hata yapmadı. Böylece yanlış, yanlış." "Tamam şimdi, doğru, yanlış, yanlış, doğru..... (gülümseyerek) makul görünüyor şimdi."

Eğer bu anlattığım kahraman size tanıdık geliyorsa, iş dünyasına bakış ve finansal konularla ilgili sayfaları okurken rastlamış olabilirsiniz. " Bu dönem böyle gitmeli, çünkü seçimden önce faiz oranlarının düşmesi beklenir." " Daha sonraki dönemde söz konusu değişiklikler, enflasyonist baskının hissedilmesi nedeniyle eski haline dönecek ve yeniden duraksayacaktır." " Bir süre sonra (üç ay kadar) duraksama yeniden baş gösterecek, ancak gidişata bağlı olarak işsizlik konusu da gündeme gelecektir." " Ve böylece yükselt, düşür,düşür, yükselt..... politikası makul görünmeye başlar."

Şaka bir yana, gelecekteki ilk birkaç adım için Nane şekerı Patty'nin yöntemine güvenmek mümkün olabilmektedir. Ancak böylesi bir durumun kararsız bir ilerleyiş olacağı da unutulmamalıdır. 1985 yılında faaliyet gösteren bir firmanın fiyat seviyesinde meydana gelecek değişiklikleri bu yöntemle düşünmemiz mümkün değildir. 1990-1995 yılları arasındaki fiyat düzeyinde beklenen gelişmeler farklı olacaktır. Eğer mümkün ise giderleriniz için; tahmine dayandığında istenmeyen durumlar ortaya çıkabileceğinden kesin bir plan yapmamalısınız.

Parasal otoriteler üzerindeki anayasal sınırlamalar konusunu anlamak için, geçen yirmi yıldan bu yana Amerika'da gelişmesine imkan sağladığımız parasal rejimin hatasının ne olduğunu bilmemiz gerekir.

2- Anayasal Parasal Rejimler

Parasal rejim, öncelikle kamunun beklentilerini yöneten bir sistemdir. İkinci olarak ise, bu rejim parasal otoritelerin kamunun beklentilerini karşılayacak şekilde davranmasını sağlar. Kısaca, bu politika kamunun ihtiyaçlarını karşılayacak uygulamaların yapılması amacını güder. Bu kapsamda nominal toplam talep miktarında meydana gelecek yığılmayı engelleyecek bir politika dizayn edilir. Örneğin; enflasyon üzerinde bir etki yapmaksızın büyük oranlarda artış gösteren işsizlik veya daha farklı beklentilere bağlı olarak, işsizlik üzerinde bir etki yaratmaksızın enflasyonu düşürebilen bir politika söz konusu olabilir. Rejimlere göre ekonomik davranışlar değiştiğinden, her bir rejim için farklı bir makro-model seçilir.¹

Farklı parasal rejimler farklı makro-ekonomik davranış yolları gösterecektir. Farklı parasal rejimler açısından mali ve parasal otorite için davranış kurallarını da seçmemiz mümkündür. Bu seçimin, gerçekleşmesi istenilenden daha fazla veya daha az makro-ekonomik performans gösteren sistemleri içermesi de mümkündür.

Anayasal rejim, karar birimlerinin diğer rejimlere göre daha kısa vadede uyguladıkları bir rejimdir.² Parasal anayasa kapsamında uygulanan politika geniş veya dar kapsamlı bir politika olabilir. Anayasal yaptırım sabit kambiyo oranını korumak için gereklidir. Örneğin dış kaynaklar yeterli olduğunda, çok fazla geniş kapsamlı bir politika uygulanmaz. Buna karşın, Friedman kuralını uygulamak, otoritelerin ihtiyari olarak bu özelliğe riayet etmemelerine yol açabilir. (Ancak bir imtiyaz olmadıkça geçerli olan düzen kabul edilir.) Parasal anayasaların birçoğunda gözden kaçan hükümler bulunur. Mesela altın standardı uygulamasında, konvertibilitenin geçici olarak bir süre için uygulanmadığı bankaların kriz anında veya bir savaş durumunda

1) Bu durum aynı şartlar altında tahmin edilen sonuçları paradoksal olarak birbirinden ayırabilir. Fakat mevcut politikanın sonuçları kamunun bu konudaki tepkisine ve yorumuna bağlıdır.

2) ABD Anayasası burada tartışılan önerilerin gerçekleştirilmesi bakımından çok büyük bir engel teşkil etmez. Kısa dönemde kişisel karar verme yetkisine getirilen sınırlamanın derecesi, genel seçimle belirlenen ve iki kısma ayrılan sözleşme ile kanun koyucunun arka arkaya belirlediği iki kısım oy çoğunluğu yoluyla Avrupa Anayasalarında olduğu gibi anayasal metinlerde düzenlenip değiştirilebilir.

temel anayasal kurallar uygulanmaz. Gözden kaçan hükümler, söz konusu rejimden beklenen temel özelliklerin ortaya çıkmasına engel olacak ve sonuç olarak bu rejimi içeren sistem terkedilecektir.

Parasal yöntemle ilgili kararlara neden sınırlama getirmeliyiz? Bu konuda parasal anayasa ile ilgili birbirine karşıt iki temel düşüncenin açıklanması gereklidir. Bunlardan ilk düşünceyi savunanlara göre, bağlayıcı kural "demokratik değildir". Bu özellik seçmenlerin isteklerinin en iyi şekilde yerine getirilmesi için yapılan seçimlerin engellenmesi sonucunda ortaya çıkar. İkinci düşünce ise, anayasal sınırlamadaki temel politikanın Friedman kuralında olduğu gibi mevcut sistem davranışını göz önünde bulundurmaması ile ilgilidir. Fakat kontrol teorisine göre, temel unsur sistemin uygulamadaki başarısını arttırmak için geri besleme kuralının uygulanması gerekliliğidir.³

Aslında her iki durumda da verilecek cevap aynıdır. İlk olarak kontrol teorisini ele alalım. Bu teori, sistemin anayasal temelini geçerli olduğu veya herhangi bir sınırlamanın olmadığı her iki durumda da yapısal olarak aynı kontrol mekanizmasına sahip olduğunu farzeder. Bu tür sistemler geçerli tahminlere dayanır. Rasyonel beklentiler teorisi bu tür bir teori olup, elde edilen verilerin daha sonraki dönemlerde kullanılması doğru bir yöntem değildir. Bu durum, parasal anayasa sisteminden farklı özellikler gösteren bir başka sistemin sınırlarının aşılması anlamına gelir. Sonuç olarak, bir takım sınırlamaların söz konusu olması alıcılara böyle bir ortam içerisinde net sosyal fayda sağlayacaktır.

Kamuoyu ve karar birimleri arasındaki sistematik etkileşimin nasıl bozulabileceğini düşünelim. Nane şekeri Patty'nin gelecekteki parasal politikalarının bir ekonomideki özel sektöre uygulandığını farzedelim. Karar alma mekanizmasının paranın gerçek değerinin belirlenmesinde güvenilir olmayan tahminleri bu mekanizmanın kararları neticesinde oluşur. (özellikle yatırım kararları) Kamuoyunun davranışlarına yön verecek olan bu beklentiler politik otoritelere yardımcı olmaz. Çünkü söz konusu beklentiler güvenilir olmadığı gibi aynı zamanda spesifik de olmadıklarından karar birimlerini sonuca götürmez. Fakat politik eylemlerin sonuçları bu beklentilere dayanır. Böylece partiler gerçek olmayan bilgilere güvenirlere ve sonuç genellikle

yanıltıcı olur. Makro-ekonomist gözlemciler, bozulmuş olan bu sistem için uygun yolu bulmaya çalışırlar. Karar birimleri, iş adamları, kamuoyu ve ekonomistler sonuç itibariyle kötü bir yol izlemektedirler.

Mevcut durumu iyileştirmek için yapılması gereken şey, karar alıcı otoritelerin daha basit ve karmaşık olmayan bir yolu içeren davranışlarda bulunmaları gerekliliğidir. Bu durum özel sektörün gelecekteki fiyat seviyelerini tahmin etme yeteneklerini iyileştirecektir. Ekonomistler, kamuoyunun beklentilerinin uygulanan politikaya göre kararlılık arz ederek, kararlı sonuçlar doğurabileceğini tahmin edebilmelidirler. Daha etkili bir ekonomik tahmin, politikacıların en azından (sınırlamaların fazla olmamasına rağmen) ne yaptıklarını bilmesi anlamına gelir.⁴

Tartışmalardan bir diğeri anayasal sınırlamalar için demokratik olarak seçilen kurumların varlığıdır. Keyfi uygulamaların ortadan kaldırılması (oy çokluğunun en azından geçici olarak sağlanabilmesi) özel faaliyetler için daha güvenilir bir ortam yaratır.⁵

3-Enflasyonun Maliyeti

Daha önce vurgulanan parasal otoriteler üzerindeki anayasal sınırlamalar yukarıda bahsedildiği gibi parasal politikanın önceden belirlenmesinin güç olduğu durumlarda fiyatlar seviyesinin doğru olarak belirlenememesine yol açar. Bununla birlikte, bir anayasa gelecekteki bir değeri daha iyi tahmin edebilir. Bu fikri savunanların birçoğu bu tartışmanın kesinlikle çok zayıf bir tartışma olduğunu vurgular. Basit olan gerçek şudur ki, ekonomistler kararsız ya da tahmin edilemeyen nominal değerlerin doğuracağı olumsuz etkilerin üzerinde durmaktadırlar. " Enflasyon parasal bir olgudur". " Para nötr bir değere sahiptir". " İnsanlar bu düşünceyi benimsediklerinde enflasyon muhtemelen nötr olacaktır". ("Öyleyse neden endişe duyalım?")

3) Parasal anayasa, elbette ki kısa dönemde ihtiyari politikayı bütünüyle göz ardı edemez. Fakat parasal anayasanın genellikle bağlayıcı olan ve geri itilim yoluyla kuralları bozucu düzenlemelere getirilen sınırlamaları olmalıdır.

4) Son iki paragraf için R.A. HEINER'in 1983 yılında Amerika'da "Tahmin Edilebilen Davranış Temelleri" adıyla gerçekleştirdiği ekonomik incelemenin 560-596 sayfalarına bakınız.

5) Örneğin (Ron Heiner'e bağlı olarak) farklı bir açıdan yaklaşım, anlaşılması güç olan genel prensibin tanımlanmasına yardımcı olabilir. Basketbol gibi takım sporlarını gözönünde bulundurabiliriz. Oyunun bazı kuralları kasıtlı ihlallerin önüne geçebilmek için kabul edilmiştir. Bu konudaki boşluklar giderilmelidir. Fakat tamamen uyum içindeki oyuncuların şahsi karar verme yetkisini içeren davranışlarının azalması ile diğer oyuncuların da giderek formdan düştüğünü düşünün. Bazı durumlarda oyunun kalitesi belirsizleşmeye başlayacaktır. Oyuncuların davranışları

Enflasyonun belirli sosyal maliyetini göremeyenler bu olgu üzerindeki geçerli kısıtlamaların sebebini anlayamayacaklardır.

Parasal anayasanın ortaya çıkış nedenini anlamak için öncelikle enflasyonun maliyetini göremeyenler bu olgu üzerindeki geçerli kısıtlamaların sebebini anlayamayacaklardır.

Parasal anayasanın ortaya çıkış nedenini anlamak için öncelikle enflasyonun maliyetini ve sonuçlarını ortaya koymak gereklidir.⁶ Sorun başlıca iki açıdan ele alınabilir; a) ekonominin içinde bulunduğu duruma göre oluşacak enflasyonun etkileri, ve b) özel sektörün neden nominal şartları göz ardı ederek, düzensiz enflasyonist politikaları yaygınlaştırmalarıdır. Bu çalışma ikinci sorunun açıklamasına girmeyecektir.

Enflasyon maliyetinin genel analizi, neoklasik yaklaşımda önceden tahmin edilebilen enflasyon modeline dayanır. Bu model yanılıcı bir model olup, gelecekteki fiyat seviyesinin nesil tespit edilebileceğinin bilindiğini farzederek iyi bir anayasal düzenlemenin fiyatları etkileyebileceğini savunur. Böylece enflasyonun bu rejimle nasıl ve ne gibi sosyal maliyetlere yol açacağını tahmin eder. Bu sorunun cevabı vergi politikasının fiyat seviyesi üzerindeki olumsuzluklara nazaran enflasyonun çok büyük bir olumsuzluk unsuru olmadığıdır. Enflasyon özellikle sosyal bir yara durumundadır. Bu modelin yarattığı bir diğer sonuç ise, ek vergi konulmasının yaratacağı etkilerin böylesi bir enflasyon modelinin yaratacağı etkilerden daha tehlikeli olacağıdır.⁷

Doğal olarak denilebilir ki, bu model sadece oranı içeren bir model olmayıp, aynı zamanda enflasyonun getirdiği sorunları da içeren bir modeldir. Önceden tahmin yöntemine dayanan enflasyon modeli doğru bir yöntem değildir. Çünkü bu model bizi enflasyonist rejimden kolayca uzaklaştırarak, konunun gerçek içeriğini vermeyebilir.

üzerinde sınırlayıcı kuralların olmaması durumunda, yeterince etkileşim mümkün olmayacak ve oyuncular en faydalı şekilde yeteneklerini gösteremeyeceklerdir.

6) Bu konu ile ilgili olarak başka bir yerde yaptığım açıklamadan kısaca söz etmeliyim. A. LEIJONHUFVUD, " Enflasyonun Sonuçları ve Maliyetleri" G.C. HARCOURT, " Makro Ekonomilerin Mikro Ekonomik Temelleri Ve Koordinasyonu", New York, Oxford Üniversitesi Yayınları, 1981; "Stagflasyon Teorisi", " Fransa'da Finans Kuruluşuna Bakış", 1980, s. 185-201, ve "Enflasyon ve Ekonomik Performans", G.P.O. DRISCOLL, " Para Krizi: Hükümet, Stagflasyon ve Parasal Reform" (yakında çıkacak)

7) Para reformu şeklinde izlenmesi gereken yolu "mavi ötesi plan" ve "Enflasyon ve Ekonomik Performans" olarak adlandırdım.

Nasıl bir rejim bizi Nane şekeri Patty'nin tahminine götürür? Ve bunun sonuçları neler olabilir?

Bir başka ifadede mevcut Amerikan rejimini Rastgele (Tasadüfi) Oluşan Parasal Standart olarak adlandırdım. Ancak bu ifadeyi teknik ve istatistiki olarak değil, mecazi anlamda kullandığımı eklemeliyim. Otoriteler burada para stoğunun arttırılması, sabit tutulması veya azaltılması konuları üzerinde karar verirler. Buna bağlı olarak kararları sadece mevcut ekonomik koşullar ve politik baskılar (ve belki de uygulamada geç kalınmış makro-ekonomik politikalar) etkiler. Gelecek bir dönemde paranın artış oranı doğal akışına bırakılır. Bu konuda yetkili otorite ortama en uygun olan politikayı izler.

Bu sistemde, gelecekteki fiyat seviyesinin tesbitinde kullanılan bilimsel bir tahmin yolu yoktur. Bugünkine yakın fiyat seviyeleri için Nane şekeri Patty'nin günümüzden çok farklı olmayan sistem ile ilgili anlattığı hikayeyi düşünebilirim.⁸ İnsanlar bu hikayeden çok farklı olmayan düşünceler içerisinde olabilirler. Buna göre kısa vadede beklentiler kısmen tutarsız olabilir.⁹ Her fiyat seviyesindeki bireysel tahminlerin belirsizliği içinde bulunduğumuz zamana göre üssel olarak artış gösterir. Böylesi bir durumda gelecekteki on yıllık fiyat seviyesinden bahsetmek söz konusu değildir. Böyle bir tartışma bahis konusu dahi olamaz.

Bu durumda sonuçlar ne olacaktır? Bu konuda benim ileri sürdüğüm fikirden farklı olarak detaylı ve detaylı olduğu kadar da uzun bir tartışmaya bağlı olarak bir sınıflandırma yapılacak olursa, konuyu şöylece özetleyebiliriz.

A- Uzun vadede işlem yapan piyasalar işlem hacimlerini azaltırlar. Enflasyonist bir ortamda fiyatların düzensiz seyretmesi, nisbi fiyat mekanizmasını olumsuz etkileyerek kaynak kullanımında optimumdan sapmalara neden olur ve koordinasyon bozulur. Parasal politikanın aksi yönde gelişmesi gider ile ilgili kararlarda hataya yol

8) Daha önceki otoritelerin gerçekleştirdiğinden daha fazla ve aniden frenlenen yüksek enflasyonun yeni bir anayasal otorite ile gerçekleştirildiğini farzedin. Bu durum anayasal paraya dönüş olduğu takdirde, her şeyin daha iyi olabileceği şeklinde ifade edilebilir. Şayet bir anayasal oluşum için yapılacak hiçbirşey yoksa, bu gerçekten (a) ROPS sürecindeki politik değişikliklerdeki adımların arttırılması ve (b) izlenen iktisat politikası ile genel fiyat düzeyinin düşürülmesi politikasının tersi yönünde bir politika izlenmesi yakın gelecekte olasılıkların artması anlamına gelir. Bu izlenecek iyi bir yol değildir..

9) Bu konuda bana ait olan " Keynesyenizm, Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler" e bakınız. R. FRYDMAN ve E.S. PHELPS, Kişisel Tahminler ve Toplam Sonuçlar: " Rasyonel Beklentiler" New York, 1983, eserlerini gözden geçiriniz. Beklentiler yapısındaki uygunluk, tutarlılık kişisel beklentilerdeki farklılıkların fazla olabilmesine rağmen herkesin aynı beklentilere sahip olduğu bir durumu ifade etmektedir.

açar. Bu tür hatalar karı olumsuz yönde etkileyerek, uzun vadede yatırım isteğini azaltır. Uzun vadeli nominal finansmandaki riskin artışı bu eğilimi kuvvetlendirir. Böylece verimliliğin ve sermaye birikiminin Rastgele Oluşan Parasal Standart'tan ters orantılı olarak etkilenmesini bekleriz.

B- Rastgele Oluşan Parasal Standart modeline göre, mal ve hizmetlerin dağılımında ve üretiminde rekabet ve etkinlik durumunda mevcut firmaların faaliyetlerini sürdürmeleri aşamasında enflasyon tahmini yapmak ve enflasyona karşı önlem almak daha da önemli hale gelir. Bireysel başarı ve şans için ekonomide doğal seçim kuralları önemlidir. Pazarlama alanında faaliyet gösteren bireyler finans dalında faaliyet gösteren bireylere, ürün tasarımcıları avukatlara, üretim müdürleri muhasebecilere kolaylık sağlarlar. İnsanlar, özellikle hırslı insanlar çabaları ve buna bağlı olarak yaratıcılıkları ile amaçlarına ulaşırlar.

1960'lı ve 1970'li yıllarda makul oranlarda seyreden enflasyon çalışkan Amerikalıların bu yönde ilerlemelerinde yol gösterici olmuştur. Ancak tüm insanların bu yolu izleyerek yaşam standartlarını yükseltmeleri mümkün değildir. Enflasyonist vergiden korunmak ve gayrimenkul varlığımız söz konusu iken verimlilik artışını sağlamayı kim düşünebilir?

C- Rastgele Oluşan Parasal Standart çerçevesinde bireysel anlaşmaların sonuçları belirsizleşir. Yapılan anlaşmaların etki derecesi azalarak, uzun vadede söz konusu faaliyetlere ilişkin riskin azaltılması için güvenilir olmayan bir metod ortaya çıkar. Bu durumdaki başarısızlığın devam etmesi halinde politik lobiciler birçok grup için farklı bir strateji izlerler. Rastgele Oluşan Parasal Standart'ın yanlış yönetimi özel kuruluşların başarısız olmasıyla kamu müdahalesini gündeme getirir. Kanun koyucular vergiler yoluyla faaliyet kollarını ve kirayı ve fiyatların kontrolünü düzenlemekte başarısız hale gelirler. Böylece ekonomide etkinlik azalarak, özel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi de etkinlik kaybına uğrar. Politik sistem ve bu süreçteki politikacıların yasal eksiklikleri ortaya nihai hatayı çıkaracak ve bu da hükümetin yetkileri üzerinde anayasal sınırlamalar konusunu gündeme getirecektir. (Bu sınırlamalar daha önceki kanun koyucular için geçerli değildir.)

4- Parasal Kontrol

Parasal anayasanın gerekçelerini ortaya koyduktan sonra aklımıza yeni bir soru gelebilir ki, bu da nasıl bir parasal anayasanın uygulanması gerektiğidir. Son zamanlardaki tartışmalardan yola çıkarak yapılabilecek öneriler şu şekilde ifade edilebilir.1) toplam para miktarının artışı konusunda Friedman kuralını uygulamak, 2) Altın standardına geri dönmek. Her iki madde de fiyat seviyesinin kontrolü için en uygun olan yöntemlerdir. Kısaca bu yöntemlere sırasıyla "*miktar prensibi*" ve "*konvertibilite prensibi*" denir.

Miktar prensibi ekonomideki toplam para miktarının kontrolü yoluyla fiyatlar seviyesini kontrol etmeyi amaçlar. Bu yöntemde temel unsur para miktarı olup, sistem mantıken kararlı bir standardı izleyerek bankacılığı gerektirir. Ayrıca uygulama özel kar motivasyonu içermez. Gerçekte hükümet kontrolünü içeren bir bankacılık sistemine dayanır. Kısaca özetlersek, bu yöntemde hükümetin para miktarını belirleyerek, özel sektörde geçerli olan fiyat seviyesini belirleyeceğini söyleyebiliriz.

Buna karşın konvertibilite prensibi, hükümetin bir malın yasal olarak fiyatını belirlemesi (altın gibi) ve bankalar dışında özel bir birimin kağıt para miktarını ve emisyonu belirlemesi temeline dayanır. Bankalardaki para miktarının artışı, yasal konversiyon oranının üstünde (yani aşırı emisyon) standart malın piyasa fiyatını yükselterek bu malın bankalardan daha kolay elde edilmesini sağlar. Bankalara yapılan geri ödemeler ise aşırı emisyonu yok eder. Hükümetten ziyade bankaların dışında kamuoyu ekonomiyi enflasyondan koruyacak şekilde davranır.

Bankacılığın yakın tarihi parasal kontrol için konvertibilitenin tercih edildiğini gösterir. Günümüze dek modern parasal sistemler her iki yöntem arasında dengeyi sağlamışlardır. Bugünkü Amerikan sistemi konvertibilite prensibine uygulamada yer vermez. Biz tamamen hükümetin parasal kontrol yöntemine güveniyoruz. Bu sistem bizi kötü bir şekilde başarısızlığa uğratmıştır.

Nominal değerlerin konvertibilite dışında tedrici hareketlerle yönlendirilmesinin nedenini anlamak önemlidir. Toplam talep, (örneğin altın standardında) parasal sorunların kaynağını teşkil eder. (a) Dünyadaki altın üretimindeki değişiklikler ve ülkelerin uluslar arası altın standardının belirlediği değere bağlı kalması veya bu değerden ayrılması, (b) ödemeler dengesindeki açıklar ve fazlalar, (c) banka kredilerindeki genişlemeler ve daralmalar ve özellikle banka panikleri söz konusu

durumu açıklar. İlk iki durumda kendimizi rezerve akışının daraltılması yoluyla koruduk. Yakın geçmişte para sistemimizin altın unsurundan arındırılması ve esnek kambiyo oranının uygulanması ekonomideki olumsuzluklara karşı bir koruma sağlamıştır. Ancak, konvertibilitenin dışında parasal kontrol mekanizmasının uygulanmasındaki temel unsur, bankalardaki kısmi yedek miktarın artışına karşılık parasal sistemi garanti altına alma isteği olmuştur.

Parasal kontrol yöntemi tamamen parasal rejimin niteliklerini açıklamaz. Halkın nominal beklentilerinin benzer nitelendirmeleri de önemli bir unsurdur. Altın standardı sisteminde halk hasıla artışlarına baplı olarak dünya altın stoğundaki artışların temelde fiyat seviyesinde dalgalanmalara yol açacağını bilir. Bu trend etrafında fiyat seviyesindeki dönemsel dalgalanmaların beklenmesi ile birlikte, diğer mallara göre altının nispi değerinin bilinmesi de beklentiler açısından önemlidir.¹⁰ Bu sistemde, sonuç itibarıyla bankaların borçlarını ödeme konusundaki sıkıntılarının yaratacağı tehlikelere karşı işlemde bulunan kişilerin hazırlıklı olması gerekliliği dikkate alınmalıdır.

Para basımında hükümet kararının geçerli olduğu sisteme bağlı olan nominal beklentilerin nasıl gerçekleşeceği konusunda önemli bir soru ortaya çıkar. Bu bağlamda parasal istikrarın sağlanması için gerekli unsurlar olsa da olmasa da, hükümetin mali ihtiyaçlarının doğurduğu önem göz ardı edilemez. Gerçekte içinde bulunduğumuz yüzyılda en tehlikeli enflasyon kamu finansmanından ziyade uygulanan parasal politikanın ortaya çıkardığı sonuçlara bağlı olan enflasyondur. Rastgele oluşan Parasal Standart hükümet kararına dayalı para basımını içeren sistem kadar olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaz. En azından ilk 15 yıllık dönem bunu bize göstermiştir.¹¹ Bu sistemin tam olarak gelişimi, bütünüyle gerçekçi olmayan politik olasılıkların sınırlayıcı anayasal özellikleri içermesi için ihtiyari güçlere yapılan ilavelerle gerçekleşmiştir. Fakat prensip olarak, Friedman kuralı fiyat seviye

10) Altın standardı sisteminin daha önceki uygulamasında dönemsel genişleme bankaların büyümesi ve banka dışı ticaret kredileri ile finanse edilirdi. Böylesi bir sistemin kumanda edilmesinde nominal gelirlere bir limit söz konusudur. Altın piyasa fiyatı üzerinde yarattığı baskının artmaya başladığı süreçte, kağıt para itfası bankaların kredileri uzatma yeteneklerini sona erdirecektir.

11) Bu konuda T.J. SARGENT ve N. WALLACE tarafından yazılmış " Hoş Olmayan Monetarist Aritmetik" ve üç ayda bir yayınlanan Minneaolis'te Merkez Bankası dergisine bakınız. (1981) Sargent ve Wallace er geç monetize edilmek zorunda olan mali açık sorunu üzerinde durarak bu konuda oluşturulacak ve parasal disiplini içeren en uygun sistem örneği ile ilgilenmişlerdir. Bu durumda, cari faiz oranının yüksek olması halinde izlenmesi gereken yolu göstermişlerdir.

beklentilerini dengeleyerek belirsizlikleri azaltır ve konvertibilite sistemine göre önemli bir avantaj olarak da banka riskini azaltır.

Halkın beklentilerini içeren sistem buna karşılık gelen ayrı ayrı rejimlerle birleştirilerek, Merkez Bankası politikasından beklenen sonucu belirler. Parasal politikanın etkileri halkın ekonomide neler olup bittiğinin çok iyi bir şekilde bilinmesi sonucunda ortaya çıkar. Hükümet kararına dayalı miktar rejimi altında para artışındaki tahminin “Dağılım Etkisi” nin önemsenmemesi durumunda reel toplam talep üzerinde etkisi olmalıdır. Buna ek olarak, söz konusu özellik önemli olmayabilir.¹² Ancak, bir engelin varlığı kuralı belirsizleştiriyorsa bu durum karmaşaya sebep olur. Burada dış etmenlerden etkilenen hükümetin belirlemiş olduğu para temel olarak nötr bir değere sahiptir. Fakat bazen merkez bankasının kontrolünde olan paranın gerçek değeri üzerinde büyük ölçüde kontrol mekanizmasına sahip olmadığı anlaşılır. Tedavülü hükümet emrine bağlı karşılıksız paranın geçmişi özel sektörün merkez bankasını gözlemlemede daima etkili bir teşvik sağlayacaktır. Parasal politikanın etkilerini içeren bu sebepleri yeni klasik sınır üzerinden azaltmak ve hatta tamamen ortadan kaldırmak gereklidir.

Tedavülü hükümet emrine bağlı miktar rejimi altında otoriteler kısa sürede veya bir süre sonra nominal gelir elde edebilirler (tabii istedikleri kadar ve amaçlarına göre). Merkez bankası gücü dışında diğer güçler mal standardı üzerinde konvertibilite yoluyla zorlamaya uğrar. Uzun vadede merkez bankasının fiyat seviyesi üzerinde kontrolü söz konusu değildir. Ancak bu kontrol standart işlem limitinde olabilir. Fiyatlar seviyesindeki kararlılığı değil de altın fiyatının kararlılığını da garanti etmeyen konvertibilite de olduğu gibi birden fazla mal standardını oldukça mantıklı bir yöntem olarak düşünebiliriz. Merkez bankasındaki dalgalanmalar böylesi bir sistemde gerçek kredi miktarını etkiler. Dış etkilere bağlı nominal krizlerin olmamasına rağmen ekonomik tecrübeleri olan faaliyet kolları ve iş hacimleri merkez bankasının durgunluk dönemlerinde artan kredi miktarını ve piyasanın canlı olduğu dönemdeki kredi miktarını sınırlamak yoluyla faydalı bir rol oynamasını sağlar. Burada temel unsur kredinin fiyatıdır (banka iskonto oranı). Aynı zamanda faiz oranı da önemlidir.

12)Gerçekten geçmiş dönemin Keynezyen teorisinin bir kısmı bu ifadeyi doğrular. Örneğin, durgunluk dönemlerinde, önemli sektörler miktar kısıtlamasına giderler. Çünkü bu iktisatçılar için önemli olan borç miktarını tahmin etmekten ziyade borçlanmayı tamamen sona erdirmektir. Bununla beraber enflasyon sektörlerin gerçek aktivitelerini arttırarak bu sektörleri harekete geçirir. Bunu gelirin yeniden dağılımı yoluyla gerçekleştirerek diğerlerini olumsuz yönde etkiler.(Diğer sektörleri)

Konvertibilite yoluyla kontrol edilen fiyat beklentilerine ve fiyat seviyesine bağılı olarak faiz oranının düşmeye devam etmesi nominal değerlerin hızlı artışında herhangi bir tehlike arzetmez.

Altın standardı analizi burada açıklanamayacak kadar karmaşıktır.¹³ Merkez bankasının konvertibilitedeki fiyatı ve reel kredi miktarının elde edilmesini etkilediğı bir gerçektir. Bu durumun istikrar sağlama politikasının etkilerini sınırlandırması kaçınılmazdır. Fakat söz konusu durum ne gerçek bir tahminde bulunmayan bir kişinin davranışına, ne de keyfi bir şekilde azalış gösteren varlıkların (mal, para vb.) etkisine bağılıdır. Merkez bankacılığı önceden tahmin yönteminin geçerli olması durumunda daha fazla etki sağlayabilir.

Yaklaşık 50 yıllık bir süreç boyunca devam eden tartışmalar neticesinde parasal rejim konvertibilite temeli üzerine oturtulmuştur. Buna bağılı olarak uzun süredir bu şekilde başarılı bir rejimi uygulamaktayız. Bugün parasal reform tartışmalarında I. Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanan parasal rejimin altın standardı bazında düşük ve tehlikeli olduğu bir gerçektir. Şimdiki durumumuzu anlayabilmek için 1933 yılından sonra uygulanan rejime dikkat edilmelidir. (Bretton Woods)

Bu rejim altın konvertibilitesi kontrolünü sadece merkez bankasına vermiştir. Bu uygulama sadece bankalardaki krizi ortadan kaldırmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik ortama uygun mevduat sistemi için de bir güven ortamı yaratır. Böylece 1931-1933 yılları arasında tekerrür eden durum önlenmiş olur. Fakat bir imtiyaz olmaksızın özel sektörün para değerinin olumsuz olarak etkilenmesine karşı, uzun dönemde bir başarı sağlayarak rayiç değeri koruması mümkün değildir. Bu olay ABD'yi hükümet tarafından kalite kontrolü yapmaya zorlamıştır. (Mikro ekonomiler paralarının konvertibilitesini sınırlamadıkça otonom politikalar için çok fazla fırsat elde edemezler.) Bretton Woods Sistemi her zaman hedeflenen akademik değerlendirme yöntemi olarak ele alınmıştır. Geçmişe baktığımızda ilginç olarak beklentiler sisteminin temelde merkez konvertibilite mekanizması ve miktar kontrolüne karşılık getirilen konvertibl para ile ekonomiye uygun olduğu görülmüştür.

Fiyat seviyesinin beklentilere bağılı olduğu sistemin konvertibilitenin temeli ile uygunluk göstermesi, insanların trenddeki iniş çıkışlara bağılı olarak uzun dönemde

13) G.M. FREMLING'in "AltınStandardı Sistemi'nde Denge" isimli eserine bakınız. UCLA,1982 (notlar)

tekrar eski değerine dönen fiyatları tahmin edebilmelerinde olduğu gibi büyük bir önem arzeder. Ekonominin mal standardı üzerinde bir etkisi olmadığında beklentilerin gerçekleşmesi mümkündür. Merkez bankası aslında böylesi standart bir davranışı örnek almalıdır. Mesela bu örnek davranışı geliştirip mevcut durumun üzerinde bir etki yaratmalıdır. Belirsizliği devam ettirecek olan davranış unsurlarında güven sağlaması da önemlidir. Bir anayasa (en az kesin nitelikleri olan bir anayasa) bu açıdan büyük fayda sağlayacaktır. Açık mikro ekonomiler için sabit oranlı kambiyo oranı uygun olabilmektedir.

ABD’de parasal istikrar bu yolla 20 yıl boyunca korunmuştur. Enflasyon oranının değişken ve yüksek olmamasını ümit eden özel sektör ile Merkez Bankası reel kredinin değerini ve geçerliliğini etkileyebilir. Böylece parasal politikanın sınırlı bir yol oynaması söz konusu olacak, buna karşın toplam işsizliğin saptanmasında olumlu bir rol oynayacaktır. Bu rejimin devamlılığı mevcut otoritelerin davranışına bağlıdır. Eski Keynezyen doktrinde “etkisiz” parasal politika (doğru mal standardını içeren doktrin) istenmeyerek efsanevi bir korunma rejimi olarak uygulanmıştır. Paranın miktarına dayanan parasal doktrin kazanılmış nominal gelir üzerinde düzenleyici etkide bulunmuştur. Bu durum ihtiyarı politikanın geçerliliğini kaçınılmaz kılmış ve özellikle şimdiye kadar işsizlik üzerinde düzenleyici etkide bulunan para stoğunun ortaya atılması (eğer Friedman doğru algılasaydı) nominal ücretlerin saptanmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak nominal para arzındaki manipölasyon, fiyatlarda esnekliğin olmadığı beklentiler sistemini olumsuz yönde etkileyecektir. Özel sektörün merkez bankasının faaliyetlerini cumadan cumaya izlemeye alması durumunda değer kaybına uğramış olan Doların değişimine bağlı olarak parasal politikanın olumsuz sonuçları azaltılabilir. Kararlı bir rejim uygulandığında bun rejim ile fiyat seviyesindeki dalgalanmaları tahmin etmede başarı sağlamak mümkün olur ve buna bağlı olarak kararlı rejim bizi sonuca götürür.

5- Anayasal Öneriler

Nasıl bir anayasa amaçlamalıyız? Burada 21. Yüzyıl parasal düzeni için sadece bana ait olan önerilere yer vermedim. Bu tartışma hakkında (ki bu tartışma daha çok tam olarak neye ihtiyacımız olduğunu belirleyen bir kamu tartışmasıdır) ileri sürebileceğim iki öneri mevcuttur.

A) Kanımca zaman içerisinde paranın miktar kontrolüne dayanan parasal sistem ile ilgili ikinci derecede önem arzeden bazı sorunların üzerinde gereğinden fazla durduk. İsteğe bağlı (ihtiyari) miktar politikasının, fiyat seviyesinin anayasal bir dayanağı olmadığı anlaşıldığında bize daha az fayda sağlayacağı sonucuna vardım. Bir dayanak sağlamak için Friedman kuralının yerine geçecek başka bir yöntemin olmadığını gördüm. Birçok olasılığın, örneğin parasal temel üzerine konulan bir kuralın tercih edilebilir olduğu görülür. Daha önceki tartışmada önerildiği gibi fiyat seviyesi herhangi bir temele dayandırılmadığında merkez bankasının kredi politikası fazlaca sınırlı ama potansiyel olarak faydalı bir role sahiptir. Sınırsız yetki durumunda bir kural konulmasını isteriz, bir kuralın konulması durumunda ise yetki isteriz. Her iki durumun geçerli olması ise hile olur.

Peel'in 1844 Yılı'nın Banka Faaliyetleri adlı eserine baktığımızda, İngiliz Bankası'nın bankacılık ve emisyon olmak üzere iki departmana ayrıldığını hatırlayacaksınız. Burada emisyon departmanı bir kurala oturturulmuştur. Gerçi söz konusu departmanda Friedman'ın büyüme oranını içeren kuraldan ziyade altın standardı kuralı geçerli olmuştur. (Bu konuda para okulu da vardır.) İngiliz Bankası altın tutmayı basit bir lineer fonksiyon olarak değerlendirmiştir. Bankacılık departmanı, bankacılık sisteminin geri kalan bölümüne temel olarak emisyon mekanizması ile ihtiyari istikrar politikasının sağlaması görevini vermiştir. Emisyon kısmındaki toplam miktarın, borçların ödenmesinde bankacılık departmanındaki gelişmeye bağlı olarak üst limitlerde kullanılması mümkündür.

Peel-Friedman Sistemi istikrarın sağlanması için tesis edilen kısım ile emisyon arasında bir hizmet bölüşümünü gerektirir.¹⁴ Emisyon mekanizması para artışını bir kurala bağlı olarak düzenler. Buradaki özelliklerden biri hükümetin zaman içerisinde ne kadar borçlanması gerektiğinin belirlenmesidir. İstikrar mekanizması (departmanı) ise, sabit kambiyo kurundaki döviz rezervinin olması durumunda milliparanın değerinde istikrarı sağlar. Böyle bir durumda aşırı para rezervinin olması halinde genişleyici politika uygulanarak, para miktarı ayarlanmaya çalışılır. Bu uygulama sırasında başlıca iki problem oluşur. Bunlardan ilki; günümüzden içinde bulunduğumuz yüzyılın sonuna dek toplam para miktarındaki artış oranını en uygun şekilde belirleme imkanımızın olmamasıdır. Mali gelişme gelecekteki milli paraya

olan talebin tahmin edilemeyen sonuçlarının gerçeğe yakın bir şekilde belirlenmesidir. Bu soruna, Merkez Bankası'nın özelliklerine bağlı olarak uzun dönemde fiyatlar genel seviyesinde istikrarı sağlamak bakımından söz konusu bankanın ekonomide yarattığı etkiler yönünden yaklaşılabılır. Sosyal politikanın diğer amaçları, ortaya çıkacak olan etkilerin dışında bırakılmalıdır. Bu davranış biçimi parasal anayasanın temel amacına bağlı olarak Friedman Kuralı uygulanabilecek şekilde tesis edilmelidir. Örneğin, birkaç yıl içerisinde enflasyonist eğilimi önlemek amacıyla sadece bu sebepten dolayı belirlenmiş bir büyüme oranı temel olarak belirlenebilir.

İkinci olarak, ABD'nin tek yönlü kararı olan Doların satın alma gücünde istikrarın sağlanması, diğer ülkelerin sabit kambiyo oranı ile Dolar arasında teşvik edici bir özellik sağlayacaktır. Olası bir geçiş problemi bizde deflasyonist bir ortam yaratacak şekilde Dolara olan aşırı talep, diğer ülkeler açısından "Dolar kıtlığı"nın ortaya çıkmasıdır. ABD bu sorunun giderilmesinde IMF' den özel çekme hakları ile emisyon miktarının sınırlandırılması yoluna gidilmesini önermektedir.

B) Benim ikinci önerim kısaca şöyle özetlenebilir: Basit olarak parasal ekonomistler temelde konvertibiliteye dayanan yeni bir parasal sistem için ciddi bir şekilde çalışmaya başlamalıdır. Bu önerinin temel sebebi ödemeler miktarında belirlemenin ve mali gelişmelerin kontrol edilememesinin sonucunda ileri para miktarı üzerinde parasal kontrolün ortaya çıkmasıdır (kısa bir süre içerisinde).¹⁵ Gösterilen kabus bunu vurgulamaktadır. Ekonomide kaynak transferleri ile tüm borç ve kredilerin yükseldiğini farzederek, takas odasındaki işlem hacimlerini arttıran bu durumda geniş kapsamlı döngülerin azaltılması için bir "computer" programı geliştirilir. Borçlar ve krediler mübadele yolunu kullanmaksızın sistematik olarak ödenir. Parasal temel, böylesi bir sistemde küçük bir değişikliği içerebilir. Bu tür küçük değişiklikler ile enflasyon önlenemeyecek ve bildiğimiz gibi "bozuk para" sıkıntısı yaratacaktır.

Konvertibilite fiyatta kararlılığı sağlamak ve özel sektöre mali ve finansal birikimi sağlamak için önemlidir. Miktar kontrolünün büyük oranda yerleşmemiş ve güvenilmez olduğu durumlarda iyi bir konvertibl sistem alternatif tercihler

14) J. NIEHANS'ın "Para Teorisi" ile karşılaştırınız. Baltimore- London, John Hopkins Yayınları, 1978, 12. Bölüm, s.286

sağlayabilir. Bu konu literatürde bazı özellikleri yönüyle tartışılmakla birlikte benim bu konuda herhangi bir çalışmam yoktur. Konu araştırılmayı ve keşfedilmeyi beklemektedir.

6- Sonuç

Ben burada belli bir anayasaya bağlı kalmadım. Bunun bir nedeni en iyi yöntemin ne olacağı hakkında kesin bir fikre sahip olmamamdır. Fakat inanıyorum ki, bir parasal anayasaya ihtiyacımız vardır. Kişisel olarak ne çeşit bir anayasa uygulayacağımız ve bunu nasıl koruyacağımız yani nasıl bir yol izleyeceğimiz ise ikinci bir uğraştır. Eğer temel olarak benimsediğimiz unsurlarda önemsiz konularla uğraşırsak grup olarak parasal reformun temeli için etkili sonuçlara ulaşmada başarısız olacağımız açıktır. Acıdır ki, geç kalmış altın komisyonu bunu bize göstermiştir. Ancak henüz ne yapmamız gerektiğini bilmiyorum.

Reagan Hükümeti bu ülkede enflasyonu düşürmek için elinden geleni yapmıştır. Bu konuda bazı unsurların belirtilmesi mümkündür. Ancak değişen parasal istikrarın gelecekte bize olumlu sonuçlar doğurması için gerekli olan hiçbir şey yapılmamıştır. Gerçekten durum belli belirsiz görülen açık para politikası yönünden değerlendirilmelidir. Mevcut hükümet bizi Güney Amerika'daki parasal düzenlemelere götürecektir.

Cari enflasyon oranının düşürülmesi ve parasal istikrar için yeni bir çerçeve çizilmesi farklı iki konudur. Bu unsurlar birbirine bağlı olup, birinin gerçekleştirilmesi diğer sorunun da üstesinden gelinmesine bağlıdır. Böyle bir uygulama parasal reform ve bu konudaki başarısızlık ile uğraşmaktan daha makuldür. Kararlı parasal düzenlemeler ve yeni geçiş dönemlerinin mevcudiyetine bağlı olarak izlenen iktisat politikası ile genel fiyat seviyesinin düşürülmesine nazaran işsizlik daha fazla üzerinde durulması gereken bir konudur. 1984 yılında diğer bir hükümet, 1980-1982 yıllarından hatırlanacağı üzere (Nixon'un ya da Ford'un ilk yılları) önceki fiyat düzeyine tekrar ulaşabilmek için piyasadaki para miktarını ayarlama yoluna gitmiştir. Zor durumlar için Drunkard Walk denilen sistem Amerika Para Politikası için kullanılmıştır.

15) Bu çalışmayı hazırladığım sırada Philip Cagan para konusunda bir seminer sunmak için UCLA'ya geldi. Bu konuda onun "Altın Komisyonu Üzerine Bir Görüş" ve "Konvertibl Parasal Sistem Üzerine Bazı Düşünceler" isimli eserlerine bakınız. Kolombiya Üniversitesi, Ekim 1982 (Notlar).

Başkan, Ulusal Para Komisyonunu oluşturmalıdır. Ancak bu komisyon 20 yıl öncesinde para ve kredi üzerine kurulan komisyon ile Merkez Bankası'nın başarılı bir temsilcisi niteliğinde olmalıdır.